

REŞİDİLER

(آل رشيد)

**Hicaz'da Cebelşemmer bölgesinde
1835-1921 yılları arasında
hüküm süren bir hânedan.**

Hâil (Hâyil) merkez olmak üzere Cebelşemmer bölgesinin yönetimini ellerinde bulunduran Reşîdiler, Şemmer kabilesinin dört kolundan en büyüğü olan Abde'ye mensuptur. Reşîdî ileri gelenleri, kendilerinin aslen Araplar'ın Kahtânî koluna mensup olduklarını ve Yemen krallarından Şimmer b. Amluk'un soyundan geldiklerini iddia ederler.

1779'da Suûdî-Vehhâbî güçleri Hâil emirliğini ele geçirdikleri sırada yönetim Abde aşiretinden İbn Ali ailesindeydi. Hâil, Mezopotamya-Hicaz ticaret ve hac güzergâhında bulunması ve Cebelşemmer bölgesinin ticaret merkezi olması bakımından önemliydi. 1818'de Mehmed Ali Paşa kuvvetleri Dir'iye'ye hâkim olunca Cebelşemmer bölgesi Suûdî hâkimiyetinden çıktı. Bu dönemde bölgede Osmanlı hâkimiyetinin yeniden tesis edilmesini destekleyen Abdullah b. Reşîd'in kardeşi Ubeyd ile birlikte İbn Ali ailesine karşı başlattığı mücadeleye 1835'te Abdullah b. Reşîd'in Hâil emirliğini ele geçirmesiyle sonuçlandı.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Reşîdiler'in hâkimiyet alanı Necid'in büyük bölümüyle Kasım, Riyad ve Hayber'e kadar yayılmış durumdaydı. 1880'lerin sonunda Şam ve Necid arasında yaşayan Arap aşiretlerinin en güçlüsü ve en büyüğü olarak görünen Reşîdiler bölgesindeki en büyük rakipleri olan Suûdî ailesine karşı da üstünlük sağladılar. Riyad 1891-1902 yılları arasında Reşîdiler'in yönetiminde kaldı. Reşîdî emirleri bu başarılarından dolayı o zamana kadar Cebelşemmer emîri olarak anılırken bundan sonra Necid emîri unvanını da kullanmaya başladılar.

Reşîdî emirlerinin ekonomik gücü Osmanlı Devleti'nden gelen malî destek, vahada sahip oldukları geniş araziler, Cebelşemmer çevresinde siyasî hâkimiyetlerini kabul ettirdikleri kabilelerden topladıkları hac ve ticaret kervanlarından aldıkları vergiler sayesinde giderek arttı. En büyük gelir kaynakları Arabistan'ı Irak, İran ve Hindistan'a bağlayan ticaret yoluuydu. Ayrıca Hâil, Mekke ve Medine'ye giden kervan güzergâhının önemli bir merkeziydi. Elde ettikleri gelirlerin bir kısmını kabilelere dağıtmaları Reşîdî emirlerinin bölgedeki gücünü arttıran bir etkendi.

Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Reşîdiler'in güçlenmesi Vehhâbî-Suûdî ittifakına karşı Osmanlı lehinde önemli bir gelişmeydi. Ancak Reşîdiler'in 1891'de Suûdî ailesinin merkezi Riyad'ı ele geçirecek bölgede önemli bir güç haline gelmeleri ve sürekli yayılcı politikaya izlemeye çalışmaları hem Hicaz, Suriye ve Basra gibi vilâyetlerin yetkililerini hem de Osmanlı hükümetini endişelendirmeye başladı. Bu endişe 1890'ların sonuna doğru onların Küveyt üzerine yürüyecekleri söylentisiyle iyice arttı. Çünkü bu durumda, 1899'da Küveyt şeyhi Mübârek es-Sabâh ile himaye anlaşması imzalayan İngiltere ile karşı karşıya gelme ihtimali söz konusuydu. Osmanlı yönetimi bölgedeki aşiret çekişmelerinin dış müdahaleye yol açacak noktaya gelmesini istemiyordu.

Reşîdiler 1900'lü yıllardan itibaren güç kaybına uğramaya başladılar. Küveyt şeyhi Mübârek es-Sabâh, Reşîdiler'e ait büyük bir kervanı ele geçirecek ilk önemli darbeyi vurdu. Ardından Riyad eski emîri ve Suûdî ailesinin lideri Abdurrahman b. Faysal, Reşîdî yönetiminden memnun olmayan kabilelerin desteğini sağladı. Şubat 1901'de Mübârek es-Sabâh'ın kuvvetleri, Müntefik aşireti reislerinden Sa'dûn ve Abdurrahman b. Faysal'ın kuvvetleriyle birlikte Reşîdiler'e karşı saldırıya geçtiler de başarılı olamadılar. Fakat ardından İbn Suûd, Riyad'ı geri almayı başardı (15 Ocak 1902). Bu tarihten itibaren Reşîdî-Suûdî mücadelesi kesintisiz devam etti. İbn Suûd, 1906'da Reşîdî Emîri Abdülazîz b. Mut'ab'ın da (Müt'ib) hayatını kaybettiği savaş sonrasında Kasım'i de ele geçirecek Reşîdiler'e büyük bir darbe vurdu. Bu darbenin ardından meydana gelen ve yıllarca süren aile içi çekişmeler sonucu 1906-1920 yılları arasında dört Reşîdî emîri hayatını kaybetti. Reşîdiler artık sadece Hâil ve yakın çevresinde hüküm sürüyordu. Reşîdî-İbn Suûd rekabetinde taraf olmayan Osmanlı hükümeti nihayet İbn Suûd'un siyasî gücünü tanıyarak onu önce Kasım kaymakamı, sonra da 1914'te kurulan Necid vilâyetine vali olarak tayin etti.

I. Dünya Savaşı Reşîdiler için bir dönüm noktası oldu. İngilizler, Suûdiler'le ilişkilerini geliştirirken Osmanlı tarafını tutan Reşîdiler'i etkisiz hale getirmeye çalıştılar. Reşîdiler, İngilizler'in yardımıyla Osmanlılar'a karşı isyan eden Şerîf Hüseyin'i desteklemediler. Osmanlı hükümeti savaş boyunca Reşîdiler'e mühimmat ve maddî yardım sağlamaya devam etti. Savaştan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle oluşan boşluğu önemli ölçüde İngiltere

re doldurdu. Suûdiler, İngilizler'in desteğiyle 1921 yılında Reşîdiler'i kesin yenilgiye uğrattılar. Bu tarihten itibaren bölge Suûdiler'in kontrolü altına girdi. Son Reşîdî Emîri Muhammed Tallâl Riyad'da hapsedildi, ailenin ileri gelenleri Suriye ve Irak'a sürgüne gönderildi. Bugün Suudi Arabistan'da Reşîdiler'e mensup bazı aileler yaşamakta, ancak hiçbir nüfuzları bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ch. M. Doughty, *Travels in Arabia Deserta*, London 1923, I, 594-619; Abdullah es-Sâlih el-Useymin, *Neş'etü imâretü Âli Reşîd*, Riyad 1401/1981; Madawi al-Rasheed, *Politics in an Arabian Oasis: The Rashidis of Saudi Arabia*, London 1991, tür.yer.; a.mlf., *A History of Saudi Arabia*, Cambridge 2002, s. 26-30, 43-44; a.mlf., "Durable and Non-Durable Dynasties: The Rashidis and Sa'ûdis in Central Arabia", *British Journal of Middle Eastern Studies*, XIX/2, Durham 1992, s. 144-158; M. Abdullah ez-Zeâîrî, *İmâretü Âli Reşîd fî Hâ'il*, [baskı yeri yok] 1997; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti: Vehhâbî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, s. 133-193; J. H. Mordtmann, "İbn Reşîd", *IA*, V/2, s. 778-780; J. Mandaville, "Hâyil or Hâ'il", *IE* (İng.), III, 326-327; Elizabeth M. Sirriyeh, "Rashîd, Âl", a.e., VIII, 438-439.

MADAWI AL-RASHEED

REŞİDİYYE

(الرشيدية)

**Şâzeliyye tarikatının
İbrâhim Reşîd ed-Düveyhî'ye
(ö. 1291/1874)
nisbet edilen bir kolu
(bk. DÜVEYHÎ).**

REŞİDÜDDİN**FAZLULLÂH-I HEMEDÂNÎ**

(رشيد الدين فضل الله الهمداني)

Ebü'l-Hayr (Ebü'l-Fazl)
Hâce Reşîdüddîn Fazlullâh b. İmâdiddevle
Ebü'l-Hayr b. Muvaffakiddevle
Âlî et-Tabîb el-Hemedânî
(ö. 718/1318)

**İlhanlı devlet adamı, tabip, âlim
ve tarihçi.**

Hemedan'da dünyaya geldi. Doğum tarihi olarak 645 (1247), 646 (1248) ve 648 (1250) yılları verilir. Hekimlikle uğraşan bir yahudi ailesinin çocuğudur. Otuz yaşlarında iken İslâmîyet'i benimsediği rivayet edilmektedir. Muhtemelen Abaka Han zamanında (1265-1282) tabip olarak devlet hizmetine girdi ve Argun Han devrinde (1284-1291) konumunu iyice güçlendirdi. Gâzân Han döneminde Vezir Sadreddin Zencânî-

nin katledilmesinin ardından Sa'deddîn-i Sâvecî ile birlikte vezir tayin edildi (697/1298). Gâzân Han'ın birinci (699/1300) ve üçüncü (702/1303) Suriye seferlerine katıldı. İlhanlı Devleti'nin yeniden yapılandırılması için pek çok alanda uygulanan reformlarda aktif olarak görev aldı. Gâzân Han'ın Tebriz yakınlarında yaptırdığı Şenbigâzân (Şamigâzân, Gâzâniyye) Külliyesi'nin mütevelliliğini üstlendi. Gâzân Han'ın Memlükler'e karşı ittifak teklifinde bulunmak için Papa VIII. Boniface'ye gönderdiği 12 Nisan 1302 tarihli mektupta adının Gâzân Han ve Emîr Kutluğ Şah ile birlikte zikredilmesinden onun dış siyasetle de ilgilendiği anlaşılmaktadır (Mostaert-Cleaves, XV/3-4 [1952], s. 419-506). Gâzân Han, hayatının sonlarına doğru Reşidüddin'in makam ortağı Sa'deddîn-i Sâvecî'ye büyük ihsanlarda bulunarak yetkilerini arttırdı. Gâzân Han'a ait Ramazan 703 (Nisan 1304) tarihli bir vakfiyeye bakılarak bu sırada Sa'deddin'in Reşidüddin'den daha ön planda olduğu söylenebilir.

Reşidüddin, Gâzân Han'ın vefatından sonra dinî ve ilmi konulara büyük ilgi duyan Sultan Olcaytu'nun şahsında güçlü bir hâmi buldu. Olcaytu Han onu sâhibdîvân makamına getirirken Sa'deddîn-i Sâvecî'yi de kendisine ortak ve divan işlerinden sorumlu vezir tayin etti. Bu dönemde Reşidüddin'in İlhanlı Devleti içerisindeki gücü ve nüfuzu arttı, Hatta Olcaytu onun tesiriyle Şâfiî mezhebine geçti. Bu güçlü konumu Sa'deddîn-i Sâvecî ile aralarının bozulmasına sebep oldu. Kısa bir süre sonra da Sa'deddîn-i Sâvecî yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle idam edildi (10 Şevval 711 /19 Şubat 1312). Reşidüddin'in oğulları Olcaytu döneminde İlhanlılar ve bazı mahalf hânedanlarla evlilik bağı kurdular ve önemli görevlere getirildiler. Sultan Olcaytu, oğlu Ebû Said'i veliht olarak Horasan'ın idaresine gönderdiği zaman Reşidüddin'in oğlu Abdüllahtî'yi de onun vezirliğine tayin etti. Reşidüddin'in diğer oğlu Celâleddin, Anadolu genel valiliğiyle görevlendirilen Emîr Çoban'ın oğlu Timurtaş'ın veziri idi.

Sa'deddin-i Sâvecî'nin katledilmesinden sonra Reşidüddin vezirliği aynı göreve tayin edilen Tâceddin Ali Şah Gîlânî ile birlikte yürüttü. Ancak birkaç yıl sonra bu defa Ali Şah ile ihtilâfa düştü. Sultan Olcaytu'nun vefatının ardından İlhanlı tahtına çıkan Ebû Said Han zamanında olaylar Reşidüddin'in aleyhine gelişti. Tâceddin Ali Şah'ın entrikası sonucunda görevinden azledilen Reşidüddin (717/1317) kısa bir süre sonra Sultan Olcaytu'nun zehirlenmesi işine karışmakla itham edilerek yargılan-

dı. Tâceddin Ali Şah ile Emîr Çoban'ın müdahalesinin bulunduğu bu yargılamada suçlu bulundu ve Sultan Olcaytu'yu zehirlediği iddia edilen oğlu İzzeddin İbrâhim ile birlikte Ebher yakınlarında idam edildi (17 Cemâziyevvel 718 / 17 Temmuz 1318). Reşidüddin'in naaşı bir süre Tebriz sokaklarında dolaştırıldıktan sonra Tebriz yakınlarında inşa ettirdiği Rab'ireşîdî adlı külliye'deki türbeye defnedildi. Bu arada malları yağmalandı, Rab'ireşîdî tahrip edildi ve emlakine el konularak vakıfları geçersiz sayıldı (Hâfiz-ı Ebrû, s. 79). Yahudiliğiyle ilgili tartışmalar ölümünden sonra da sürdü. Timur'un oğlu Mirân Şah mezarını açtırarak kemiklerini yahudi mezarlığına naklettirdi (Spuler, II, 207). Kaynaklarda Reşidüddin'in yirminin üzerinde çocuğunun adı geçmektedir. Bunlardan Gıyâseddin Muhammed, 1327-1335 yılları arasında Ebû Said Bahadır Han'ın vezirlik görevini yürütmüş, yine oğullarından Şeyhî, Sâtî Beg Hatun'un, Mahmud ise Muzafferîler'in vezirliğini, Emîr Ali de Bağdat valiliği yapmıştır. Reşidüddin büyük bir servete sahipti. Rab'ireşîdî dışında Tebriz, Sultâniye, Hemedan, Yezd, Erdebil, Merâğa ve Malatya'da birçok hayır eseri yaptırmıştır. XVI. yüzyılda yaşayan Hândmîr onun Irak ve Azerbaycan'daki hayratının hâlâ devam ettiğini kaydeder (*Destûr-ü'l-vüzerâ*, s. 317). XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait

bir Osmanlı tahrir kaydı da bu hükmü doğrular (BA, MM, nr. 590, s. 44).

Reşidüddin dinî ve fikhî konularda Gazâlî'ye büyük ilgi duymuş, Rab'ireşîdî'de kurduğu medresede akli ilimlere önem vermekle birlikte felsefe öğretimini kesin surette yasaklamıştır (*Vakf-nâme-yi Rab'-ı Reşîdî*, s. 173). Reşidüddin âlimleri himaye eden bir devlet adamı idi; matematikçi İbnü'l-Havvâm, kelâm, usul ve dil âlimi Adudüddin el-İcî bunlar arasında sayılabilir. Eserlerinin yok olmasını önlemek için müellif nüshalarının Rab'ireşîdî'de kurduğu büyük kütüphanede korunmasını, Farsça olanların Arapça'ya, Arapçaların Farsça'ya çevrilmesini, müstensihler tarafından çoğaltılarak her yıl belli başlı İslâm şehirlerine ücretsiz gönderilmesini vakfiyesinde kaydetmiştir. Bununla birlikte eserlerinin az sayıda nüshasının günümüze ulaşması bu tedbirlerin fazla işe yaramadığını göstermektedir. Reşidüddin'in 650. ölüm yıldönümü vesilesiyle Tahran ve Tebriz'de Hollandalı Türkolog Karl Jahn önderliğinde milletlerarası bir sempozyum düzenlenmiştir (Kasım 1969).

Eserleri. 1. Câmî'ü't-tevârih*. Modern anlamda ilk umumi dünya tarihi olarak kabul edilen Farsça bir eser olup pek çok araştırmacı tarafından bölümler halinde yayımlanmış ve çeşitli dillere tercüme edilmiştir. **2. Şu'ab-i Pençgâne**. Bazı araş-

Reşidüddin Fazlullâh-İ Hemedânî'nin *Miftâhu'l-tefâsîr* adlı eserinin muhtevasını gösteren ilk sayfaları (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 304/1)

türmacılara göre *Câmi'u't-tevârîh*'in bir bölümünden ibaret olan eser Moğol, Türk, Arap ve İbrânî hükümdarlarının şeceresini ihtiva etmektedir (TSMK, III. Ahmed, nr. 2937). **3. Tavzîhât-ı Reşîdî.** Dinî ve felsefî konularda on dokuz risâleyi içermektedir (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 835). **4. Kitâbü's-Sultânîyye (Risâletü's-sultânîyye, Fevâ'id-i Sultânîyye, el-Mebâhişü's-sultânîyye).** Müellifin Olcaytu ile dinî ve fikrî sahadaki görüşmelerinden oluşmaktadır (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3415). **5. Leîâ'ifü'l-hakâ'ik.** Çeşitli konularda on dört risâleden ibarettir (nşr. Gulâm Rızâ Tâhir, I-II, Tahran 1353-1357 hş./1974-1978). **6. Beyânü'l-hakâ'ik.** Sultan Olcaytu ile ilgili yirmi meselenin izahını ihtiva etmektedir (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 834). **7. Es'ile ve ecvibe.** Reşîdüddin'in değişik sorulara verdiği cevapları içermektedir (nşr. R. Şa'bânî, I-II, İslâmâbâd 1371/1993). **8. Âşâr u İhyâ.** Ziraat ürünleri ve ziraî teknikler, ölçüler, takvimler, jeoloji, imar faaliyetleri, gemicilik vb. hakkındadır (nşr. Menûçihri-i Sütûde – İrec Efşâr, Tahran 1368 hş./1989). **9. Tansûknâme-i İl-hânî der Fünûn-i 'Ulûm-i Hıtâ'î.** Kitap, Wang-shu-ho adlı Çinli bir âlime ait eserinin Farsça tercümesiyle bu tercüme Reşîdüddin tarafından yazılan girişten oluşur (nşr. Müctebâ Mînovî, Tahran 1350 hş./1972). Reşîdüddin'in girişini Abdülbaki Gölpinarlı Türkçe'ye tercüme etmiştir (İstanbul 1939). **10. Mükâtebât-ı Reşîdî (Münşe'ât-ı Reşîdî, Sevânihu'l-efkâr-ı Reşîdî)** Reşîdüddin'in oğulları ve dostları ile yazışmalarından ibarettir (nşr. Muhammed Şefî, Lahore 1947; nşr. Muhammed Takî Dâniş-pejûh, Tahran 1358 hş./1979). **11. Vakfînâme-yi Rab'ı Reşîdî** (nşr. Müctebâ Mînovî – İrec Efşâr, Tahran 1350/1972). **12. Fâ'ide-yi Ziyâret** (nşr. İrec Efşâr, *Mecelle-yi İrân-zemîn*, XXIII [Tahran 1357/1978], s. 73-93). **13. Miiftâhu't-tefâsîr.** Kur'an tefsirine giriş mahiyetinde olup hayır ve şer, kader, tenâsuh vb. konularda yazılmış sekiz risâleden ibarettir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 304/1). Reşîdüddin'in *Kitâb-ı Siyâset ü Tedbîr-i Mülk-i Hıtâ'iyân* ile *Şuverü'l-e-kâlim* adlı eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Vakfînâme-yi Rab'ı Reşîdî* (nşr. Müctebâ Mînovî – İrec Efşâr, Tahran 1350/1972, s. 40, 135-137, 165, 167, 173, 178-179; *Vakfînâme-yi Se Dih der Kâşân* (nşr. İrec Efşâr, *Ferheng-i İrân-zemîn* içinde), IV, Tahran 1335 hş., s. 122-138; Nâsirüddin Münşî-yi Kirmânî, *Nesâ'imü'l-eshâr* (nşr. Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran 1359 hş., s. 112-117; Vassâf, *Târîh* (nşr. M. İsfahânî), Tahran 1338 hş.,

s. 345-347, 374, 384, 409, 537; Hâfız-ı Ebrû, *Zeyli Câmi'u't-tevârîh* (nşr. Hânâbâ Beyânî), Tahran 1317/1938, s. 79-80, 98; Seyfeddin Hacı b. Nizâm Akilî, *Âşârü'l-vüzerâ'* (nşr. Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran 1337 hş., s. 284-322; Hândmîr, *Destûrü'l-vüzerâ'* (nşr. Saîd-i Neftî), Tahran 1317 hş., s. 312-321; Fuâd Abdülmu'tî es-Sayyâd, *Mü'errihu'l-Moğûl el-kebir Reşîdüddin Fazlullâh el-Hemedânî*, Kahire 1386/1967; *Mecmû'a-i Hıttâbâ-yi Tahkîkî der Bâre-i Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî* (nşr. Seyyid Hüseyin Nasr v.dğr.), Tahran 1350 hş.; C. A. Storey, *Edebiyyât-ı Fârsî* (trc. Yahyâ Âryanpûr v.dğr.), Tahran 1362/1983, II, 453-473; B. Spuler, *Die Mongolen in Iran*, Leiden 1985, II, 206-207; R. Amitai-Preiss, "New Material from the Mamluk Sources for the Biography of Rashid al-Din", *The Court of the Il-khans 1290-1340: The Barakat Trust Conference on Islamic Art and History* (ed. J. Raby – T. Fitzherbert), Oxford 1996, s. 23-37; Hâşim Recebzâde, *Hâce Reşîdüddin Fazlullâh*, Tahran 1377/1998; A. H. Morton, "The Letters of Rashid al-Din: Ilkhânid Epic or Timurid Fiction", *The Mongol Empire and its Legacy* (ed. R. Amitai-Preiss – D. O. Morgan), Leiden-Boston 2000, s. 155-199; Osman Gazi Özkuzugüdenli, *Gâzân Hân ve Reformları* (doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; A. Mosteart – F. W. Cleaves, "Trois documents Mongols des Archives Secrètes Vaticanes", *HJAS*, XV/3-4 (1952), s. 419-506; Mehdi Beyânî, "Resâ'il-i Fârsî-yi Hâce Reşîdüddin Fazlullâh", *Mecelle-yi Mihr*, VIII/9, Tahran 1331/1952, s. 549-552; K. Jahn, "Çihan Tarihiçisi Olarak Reşîdüddin", *İTED*, III/3-4 (1966), s. 227-236; İrec Efşâr, "Evkâf-ı Reşîdî der-Yezd", *Ferheng-i İrân-zemîn*, XVII, Tahran 1349 hş., s. 149-248; *CAJ*, XIV/1-3, Reşîdüddin özel sayısı (1318-1968), (ed. J. A. Boyle – K. Jahn), Wiesbaden 1970; Nazir Ahmad, "Rashidud-din Faḍlullāh, A Great Muslim Historian and Scientist of the Early 14th Century", *Studies in History of Medicine and Science*, X-XI, New Delhi 1986-87, s. 149-164; Zeki Velidi Togan, "Raşîd-üd-din Tabîb", *İA*, IX, 705-712; D. O. Morgan, "Rashid al-Din Ṭabīb", *EJ²* (İng.), VIII, 443-444.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

REŞİDÜDDİN-İ MEYBÜDÎ

(رشيد الدين ميبودي)

Ebü'l-Fazl Reşîdüddin Ahmed b. Ebî Saîd Meybüdü Yezdî (ö. 520/1126'dan sonra)

Keşfü'l-esrâr ve 'uddetü'l-ibrâr adlı Farsça Kur'an tefsiriyle tanınan İrânî âlim
(bk. KEŞFÜ'L-ESRÂR).

REŞİDÜDDİN es-SÜRÎ

(bk. İBNÜ'S-SÜRÎ).

REŞİDÜDDİN VATVÂT

(bk. VATVÂT, Reşîdüddin).

RETEN b. NASR

(رتن بن نصر)

Ebü'r-Rızâ Reten b. Nasr (Abdillâh, Sâhûk, Meyden) b. Kîrbâl el-Betrendî el-Merendî el-Hindî (ö. 632/1234)

Şahâbî olduğunu iddia eden meşhur yalancı.

Hindistan'ın Pencap eyaletinin doğusunda bulunan ve günümüzde Bhatında adıyla bilinen Betrende şehrinde doğdu. Reten el-Hindî ve Bâbâ Reten olarak da bilinir. Uzun bir ömür sürdüğünü göstermek için "muammer", hacı olduğunu belirtmek üzere de "haccî" diye anılmıştır. Resûl-i Ekrem ile ilki gençlik yıllarında, ikincisi peygamberlikten sonra olmak üzere iki defa görüşüğünü ve onun kendisine ömrünün uzun olması için dua ettiğini ileri sürmüştür. Önceleri putperest olduğunu, ardından Hıristiyanlığa geçtiğini, Hindistan'da iken ayın ikiye yarılması mucizesini (inşikâku'l-kamer) gördükten sonra Mekke'ye gidip Müslümanlığı kabul ettiğini söylemiş, Hz. Peygamber'le Hendek Gazvesi'ne katıldığını, Hz. Ali'nin Fâtıma ile evlenme merasiminde hazır bulunduğunu iddia etmiştir (*Tâcü'l-arûs*, "rtm" md.; Safedî, XIV, 99-102; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 530-532). Sözlerini nakledenler arasında 709 (1309-10) yılına kadar yaşadıkları bilinen Mahmûd ve Abdullah adlı iki oğlu, ayrıca Mûsâ b. Mücellâ b. Bûndâr ed-Düneysîrî, Hâsan b. Muhammed el-Hüseyinî el-Horasânî, Kemâl eş-Şîrâzî, Ebü'l-Fazl Osman b. Ebü Bekir b. Sa'd el-İrbîlî, Dâvûd b. Es'ad b. Hâmid el-Gaffâl el-Minharûrî gibi isimler yer almaktadır (İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 524-530). Rivayete göre Reten hayatının son döneminde "kavkal" (Hint hurması) denilen bir ağaçta yaşamış, bedeni son derece küçülmüş, sivri dişleri, sert ve beyaz sakalı, gözlerinin üzerine düşmüş kaşlarıyla görülenleri hayrete düşürmüştü (Safedî, XIV, 99-102), bazı kimseler onu ziyaret ettirerek menfaat sağlamıştır. Bir kısım delillerden hareketle onun 632'de (1234) Betrende şehrinde öldüğü kabul edilmektedir (Parihar, XL/1 [2001], s. 109). Bu tarih 596 (1200), 608 (1211), 612 (1215), 700 (1300) ve 709 (1309) olarak da gösterilmiştir (*EJ²* [İng.], VIII, 458). Reten'in mezarı halen Hacıreten adıyla anılan bir köyde olup avlu içinde küçük camisi, türbe ve hücreleriyle eskiden olduğu gibi günümüzde de ziyaret yeridir. Her yıl 7-10 Zilhicce tarihleri arasında ölüm yıl dönümü münasebetiyle Haccı Urs Festivali düzenlenmekte ve tür-